

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

А.БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ Өңірлік университеті

ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ ӘКІМДІГІ МӘДЕНИЕТ БАСҚАРМАСЫНЫҢ "ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСТЫҚ
МЕМОРИАЛДЫҚ МҰРАЖАЙЫ" КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ

КОММУНАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ "КОСТАНАЙСКИЙ ОБЛАСТНОЙ МЕМОРИАЛЬНЫЙ
МУЗЕЙ ИБРАЯ АЛТЫНСАРИНА" УПРАВЛЕНИЯ КУЛЬТУРЫ АКИМАТА КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ИННОВАЦИЯ, БІЛІМ, ТӘЖІРИБЕ-БІЛІМ
БЕРУ ЖОЛЫНЫҢ ВЕКТОРЛАРЫ»
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МАТЕРИАЛДАРЫ

І КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ
«ИННОВАЦИИ, ЗНАНИЯ,
ОПЫТ – ВЕКТОРЫ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТРЕКОВ»

І КНИГА

Қостанай, 2023

УДК 37.02
ББК 74.00
И 63

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Куанышбаев Сеитбек Бекенович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы-Ректоры, география ғылымдарының докторы, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының мүшесі;

Жарлыгасов Женис Бахытбекович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Зерттеулер, инновация және цифрландыру жөніндегі проректоры, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор;

Скударева Галина Николаевна, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Мәскеу облысындағы МОУ «Мемлекеттік гуманитарлық-технологиялық университеті» ректорының м.а.; Ресей Федерациясының жалпы білім беру ісінің құрметті қызметкері, Ресей;

Бережнова Елена Викторовна, педагогика ғылымдарының докторы, профессор Мәскеу халықаралық мемлекеттік қатынастар институты, Ресей;

Ибраева Айман Елемановна, «Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы» ММ жетекшісі;

Онищенко Елена Анатольевна, «Педагогикалық шеберлік орталығы» жекеменшік мекемесінің Қостанай қаласындағы филиалының директоры;

Демисенова Шнар Сапаровна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика және психология кафедрасының меңгерушісі;

Утегенова Бибикуль Мазановна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика және психология кафедрасының профессоры;

Смаглий Татьяна Ивановна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің, педагогика ғылымдарының кандидаты; педагогика және психология кафедрасының қауым.профессоры;

Жетписбаева Айсылу Айратовна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Ы.Алтынсарин атындағы әдістемелік кабинетінің меңгерушісі.

«Инновация, білім, тәжірибе-білім беру жолының векторлары»: 2023 жылдың 17 ақпандағы Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. I Кітап. – Қостанай: И 63 А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023. – 1081 б. = «Инновации, знания, опыт – векторы образовательных треков»: Материалы международной научно-практической конференции, 17 февраля 2023 года. I Книга. – Костанай: Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023. – 1081 с.

ISBN 978-601-356-244-5

Жинаққа «Инновация, білім, тәжірибе-білім беру жолының векторлары» атты Алтынсарин оқулары халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары енгізілген.

Талқыланатын мәселелердің алуан түрлілігі мен кеңдігі мақала авторларына заманауи білім беруді жаңғырту мен дамытудың, осы үдерісте қазақ ағартушыларының педагогикалық мұрасын пайдаланудың жолдарын, мұғалімдерді даярлаудың тиімді технологиялары мен форматтарын әзірлеу мен енгізу мәселелерін, ақпараттық қоғамдағы білім беру кеңістігінің ерекшеліктерін айқындауға, сондай-ақ педагогтердің инновациялық қызметінің тәжірибесін жинақтауға, педагогикалық үдеріс субъектілерін психологиялық-педагогикалық қолдауға мүмкіндік берді.

Бұл жинақтың материалдары ғалымдарға, жоғары оқу орындары мен колледж оқытушыларына, мектеп мұғалімдері мен мектепке дейінгі тәрбиешілерге, педагог-психологтарға, магистранттар мен студенттерге қызықты болуы мүмкін.

В сборнике содержатся материалы Международной научно-практической конференции Алтынсаринские чтения «Инновации, знания, опыт – векторы образовательных треков». Многообразие и широта обсуждаемых проблем позволили авторам статей определить векторы модернизации и развития современного образования, использования в данном процессе педагогического наследия казахских просветителей, вопросов разработки и внедрения эффективных технологий и форматов подготовки учителей, специфики образовательного пространства в информационном обществе, а также обобщения опыта инновационной деятельности педагогов, психолого-педагогической поддержки субъектов педагогического процесса.

Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям вузов и колледжей, учителям школ и воспитателям дошкольных учреждений, педагогам-психологам, магистрантам и студентам.

ISBN 978-601-356-244-5

9 786013 562445

УДК 37.02
ББК 74.00

© А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023
© Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023

мәселені өзінің нақты мақсаты етіп қойды: біріншісі – мектеп ашу, бала оқыту, тәрбиелеу; екіншісі – халықтың ой – санасын, бағытын, көзқарасын жаңалыққа қарай бейімдеу тәрбиелік істері. Осы екі мақсатты орындау барысында сол заманның талай қиыншылықтарына мойымай, болашаққа деген зор сеніммен алған жолдан таймады. Ыбырай Алтынсарин өмірін қазақ жастарын өнер – білім, оқуға үндеумен, үгіттеумен қатар, адамгершілікке, достыққа, еңбекке баулуға тәрбиеледі. Оның қазақ халқының қоғамдық дамуға қабілеттілігі туралы да лайықты қорытынды жасай алуы ұлттық ерекшелігімізді терең тани білуінің нәтижесі. Ыбырайдың хаттарымен, мақалаларымен, көркем шығармаларымен тұтас танысқанда, оның сол тұстағы қазақ қоғамының экономикалық және рухани мәселелеріне байланысты көптеген жағдайларды дұрыс танып түсіне білгеніне көз жеткізе аламыз.

Қорыта айтар болсақ, ұлы тұлғаның педагогикалық ойлары әлі де өміршең. Мәселен, «Мұғалім балалармен істес болады: егер олар бір нәрсені түсінбесе, онда мұғалім шәкірттерді кінәламай, олардың көкейіне қондыра алмағаны үшін өзін – өзі кінәлауға тиіс» деп айтқан екен. Яғни, креативті, жаңашыл мұғалім сабақты өзі өткізіп, алайда баланың бойына білім дарыта алмаса, әуелі өзін кінәлауы қажет. Ең бірінші оқушының надан болуына мұғалім кінәлі болмақ. Және мектеп алдындағы міндеттерді мұғалім шешуі керек. Оны тек кәсіби маманға шеше алады. Және тағы бір ойы, «халық мектептері үшін ең керектісі оқушы. Тамаша жақсы педагогика құралдары да, ең жақсы өкімет бұйрықтарды да, әбден мұқият түрде жүргізілген инспектор бақылауы да оқушыларға тең келе алмайды. Сондықтан да мен оқытушыны дүниедегі заттың бәрінен де қымбат көремін» деген екен. Мұғалімнің мәртебесін көтерген қоғамның қазіргі ойын ағартушы әлденеше жыл бұрын айтқан еді. Сөзіміздің соңын Ыбырайдың сөзімен қорытындылар болсақ, «мектеп қазақтарға білім берудің басты құралы... Біздің барлық үмітіміз, қазақ халқының келешегі осы, тек осы мектептерде». Үмітті ақтап, келешектің даңғыл жолын бастау – барша қазақ мұғалімінің міндеті.

Әдебиеттер тізімі:

1. Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалары (құрастырған Б.С.Сүлейменов). Алматы, 1955 ж.
2. Ы. Алтынсарин «Екі томдық шығармалар жинағы». Алматы, 2003 ж.
3. 2020–2021 оқу жылында Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы: Әдістемелік нұсқау хат. Нұр–Сұлтан қ.: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2020 ж. 422 б.
4. «2022–2023 оқу жылында Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу – тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы». Әдістемелік нұсқау хат. Нұр–Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2022 ж. 320 б.
5. Мұқатов Н. Көзі тірісінде «Қырғыз хрестоматиясы» кітабының екінші бөлімін жазған // Аңыз адам: Жұлдыздар отбасы. 2013 ж. № 17 (77). 48–50 б.
6. Алтынсарин Ы. «Қазақ хрестоматиясы». Алматы, 2003 ж.
7. Ы.Алтынсарин, Ш.Құдайбердіұлы / Бас ред. Б.Аяған. Алматы: «Қазақ энциклопедиясының» Бас редакциясы, 2007 ж. 632 б.

ӘОЖ 37.034

Ы.АЛТЫНСАРИННИҢ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЗАМАНАУИ БАҒЫТЫНДАҒЫ АҒАРТУШЫЛЫҚ ИДЕЯЛАРЫ

*Бисембаева Жанат Кумаровна
аға оқытушы, педагогика ғылымдарының магистрі
мектепке дейінгі және бастауыш білім беру кафедрасы
Нурбаева Коркем Ермековна
Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі
білім беру бағдарламасының 4 курс студенті
А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қаласы, Қазақстан
E-mail: bisembaevaz@mail.ru*

Аңдатпа

Мақалада Ы.Алтынсариннің мектеп кітапханаларының негізін қалаушы ретінде белсенді әрекеттері, оның білім беру қызметіне қосқан зор үлесі қарастырылды. Оның мұғалімдердің рухани өсуіне деген күнделікті қамқорлығы олардың мәдени деңгейін көтеруге және әдістемелік дайындықты жақсартуға ықпал еткендігі.

Түйінді сөздер: педагог, мектеп, ағарту, кітапхана, әдебиет.

Аннотация

В статье рассматривается активная деятельность Ы.Алтынсарина, как основателя школьных библиотек. Его огромный вклад в просветительскую деятельность. Его ежедневная забота о духовном росте учителей, способствующая повышению их культурного уровня и улучшению методической подготовки.

Ключевые слова: педагог, школа, просвещение, библиотека, литература.

Abstract

The article deals with the active activity of the Company. Altynsarin, as the founder of school libraries. His great contribution to educational activities. His daily concern for the spiritual growth of teachers, contributing to the improvement of their cultural level and methodological training.

Key words: teacher, school, education, library, literature.

18 ғасырдағы ағартушылық идеялар әлемнің көптеген елдерінде рухани салада ең өзекті болды. Ағартушылар халық пен адам бостандығын қорғап, бейбіт өзгерістерге барлық үміт артты. Олар қазіргі әлеуметтік теңсіздік адамдардың ақылсыздығынан, надандығынан пайда болды деп сенді. Сондықтан ағартушылар халықты ағартуды өздерінің басты мақсаты деп жариялады. Өйткені, олардың пікірінше, олар өздерінің ақылсыздығымен қолданыстағы бұйрықтарды қабылдады.

Ыбырай Алтынсарин қазақ халқының қоғамдық ойы, мәдениеті мен әдебиеті тарихында көрнекті педагог – жаңашыл және жаңа мектептердің ұйымдастырушысы, этнограф, фольклоршы, ақын, прозашы және аудармашы ретінде кеңінен танымал. Алтынсарин білімді табандылықпен игерді, сонымен бірге ол әрқашан қызығушылық танытқан туған халқының тарихын зерттеді. Мектепті бітіргеннен кейін Ыбырай Алтынсарин шамамен 3 жыл (185 жылдан 1860 жылға дейін) атасының жазушысы, содан кейін Орынбор басқармасында қызмет атқарды, олар оны орыс тілі мұғалімі етіп тағайындады және Орынбор бекінісінде (Торғай) қазақ балаларына арналған бастауыш мектеп ашуды тапсырды. Ағартушылық идеяларымен жігерленіп, ол ауылдарды аралап, халыққа зайырлы білімнің маңыздылығын түсіндіріп, қаражат бөлуге үгіттеді. Қазақ халқынан қаражат жинап, мектеп үй – жайын салуға кірісті. 1864 жылы 8 қаңтарда мектеп салтанатты түрде ашылды. «Мектептер – бұл қазақтардың білім алуының басты серіппелері, әсіресе оларға деген үміт, қазақ халқының болашағы», – деп жазды. Өзінің ниетін жүзеге асыру үшін ол үлкен қиындықтарды жеңуге мәжбүр болды, өйткені ол «тегіс жерде» мектептер құруға мәжбүр болды. Бірақ ол таңдалған жолдың дұрыстығына деген сана мен білімге ашкөздікпен тартылған қазақ халқының қабілетіне деген сенім мен халық тарапынан кездескен жауаптылықтан шабыттанды. Ы.Алтынсариннің бастамасымен және оның тікелей қатысуымен Қазақстанда Халықтық зайырлы мектептер желісі құрылды.

Ағартушы жас ұрпақты діни мектептер мен медреселерде емес, мектептерде оқуға шақырады.

Кел, балалар, оқылық,

Оқығанды көңілге

Ықыласпен тоқылық.

Оқысаңыз, балалар,

Шамнан шырақ жағылар,

Тілегенің алдыңнан

Іздемей – ақ табылар.

Адамдар үшін, әсіресе балалар үшін өте қарапайым және түсінікті поэзиямен ағартушы зайырлы мектептерде білім алу, шынайы білім алу, оқушылардың басын қажетті схоластикалық мағынасыздықпен емес, өмірге пайдалы сабақтар беру идеясын олардың санасына жеткізуге тырысты. Надандық пен діни білім деп аталатын нәрсеге келетін болсақ, олар тоқыраудан, ортағасырлық артта қалудан және тіпті кері қозғалыстан басқа ештеңе бере алмайды.

Ы.Алтынсариннің мектептер құру жөніндегі жұмысын жергілікті басшылар жоғары бағалады. Орынбор бекінісінің бастығы Орынбор және Самара генерал – губернаторына мектептің ашылуы ордандықтардың ерекше қуанышпен және ризашылықпен қарсы алғанын, училище өте жақсы және таза ұсталғанын, ал қырғыз тәрбиеленушілерінің жылдам жетістіктері қысқа уақыт ішінде Торғай мекемесі қысқа уақыт ішінде қажетті жеміс беріп, өзін ақтайды деген үміт білдіретінін айтты. Торғай облысы мектептерінің инспекторы лауазымына кіріп, Николаев, Торғай және Илецк уездерінде бір – бірден екі сыныпты орыс – қырғыз училищесін ашып, осы училищелерді оқушылар мен мұғалімдермен толықтырды. Алтынсарин осы мектептердің материалдық базасына ерекше мән берді.

Ыбырай Алтынсарин өзінің еңбектерінде ағартушылық идеяларын айқын көрсетті. Оның үстіне, ол іс жүзінде оларды жүзеге асыруға қатысты. Алтынсарин қазақ мектептерінде орыс тілін үйрену қажет деп санады. Мұның бәрі, оның пікірінше, қазақ оқырманын орыс кітабына жақындатады деген. Алтынсарин мектепте алған білімдерінің шамалы екенін жақсы түсінді, сондықтан өз білімін жетілдіруге шындап кірісті. Орыс тілінде кітаптар мен мақалаларды оқи отырып, ол мәтінмен мұқият және қажырлы жұмыс істеді, түсініксіз сөздердің сөздігін жүргізді. Осылайша, ол өзінің ой – өрісін кеңейте отырып, орыс тілін меңгеруде айтарлықтай жетістіктерге жетті. Жас Ыбырай әлем әдебиетінің ұлы классиктерінің шығармаларын өз бетінше оқыды. Алтынсарин атақты шығыстанушы Григорьевтің үйіне жиі барып тұратын, оның бай үй кітапханасынан көркем әдебиет, тарих және философия кітаптарын алып оқыды. [1, б. 359]

Алтынсариннің мектеп кітапханаларының негізін қалаушы ретіндегі белсенді қызметі педагогикалық жұмыспен қатар дамыды. 1881 жылы ол мектептерде алғашқы кітапханаларды ашты. Сондай – ақ оның есімімен Қазақстанда балалар кітапханаларының құрылуы да байланысты. Ол әсіресе училище және мектеп кітапханаларын жинауға және әр мектепке әдебиет жеткізуге көп күш жұмсады. Кітапханаларға арналған кітаптарды Ыбырай Алтынсарин Петербург, Мәскеу, Орынбор

және басқа қалалардың кітап сатушыларынан жазып алған. 1882 жылғы 15 қыркүйектегі Н.И.Ильминскийге жазған хатында ол былай деп жазды: «Торғай облысының училищелері жанында мен мұғалімдер мен оқушылар кітапханаларын құруға ниеттімін, бұған мен 700 рубльге дейін жинадым». Ыбырай Алтынсариннің кітапхананың ашылуы мен жасақталуы туралы түрлі рапорттары сақталған ағартушының ол туралы жасаған істері тұрақты болғанын атап өткен жөн. Мысалы, Орынбор қазақ мұғалімдер мектебінің жеке кітапханасы болған. Кітаптар екі топқа бөлінді: мұғалімдер мен оқушылар үшін. Олардың едәуір бөлігі ғылыми және әдістемелік құралдармен ұсынылды. [2, б. 45–48]

Алтынсарин өзінің ұстаздық қызметі жылдарында педагогикалық жаңалықтарды, халық үшін ғылыми – көпшілік әдебиетті тынымсыз қадағалап отырды, публицистикалық және педагогикалық журналдарды жазып алды. Оның жеке кітапханасында Н.А.Добролюбов, Н.Г.Чернышевский, А.И.Герцен сияқты орыс классиктерінің толық жинақтары, үздік педагогикалық еңбектері, сондай – ақ сол кездегі шетелдік авторлардың аудармалары болды. Әсіресе инспекторлық қызметтің басында алғашқы оқулықтарды сатып алу және жасау қажет болған кезде көп жұмыс болды. Ыбырай Алтынсарин орыс – қазақ мектептеріне оқулық ретінде пайдаланылған және мектеп кітапханаларының кітап қорының белсенді бөлігін құраған орыс ақын – ағартушыларының шығармаларын аударды. Бірнеше кітапхана қорында қазақ тілінде Л.Н.Толстойдың әңгімелері, И.А.Қрыловтың ертегілері, В.И.Даль кітаптарынан аудармалар және басқа да бірқатар шығармалар болған.

Торғайдағы шөл далада К.Д.Ушинскийдің «Детский мир» кітабының бір данасын алып, Алтынсарин осы тамаша кітаптың мазмұнына таң қалды. Ол қазақ балаларына да ана тілінде кітап жазу туралы ой туады және күшейеді. Міне осылай, 1879 жылы Қазақстанның мектеп кітапханаларының қорына Ыбырай Алтынсариннің қазақ тіліндегі алғашқы кітабы «Қазақ хрестоматиясы» келіп түсті, ол оқу құралы ғана емес, жаппай оқуға арналған кітапқа да айналды. Ол екі мың данадан басылған. [3, б. 38]

Ыбырай Алтынсарин қандай әдеби жанр және қандай шығармалар қазақ оқырманының, ең алдымен жас оқырманның санасына жетеді деп ойлады, яғни оның жас ерекшеліктерін ескеруге тырысты. Хрестоматияны құрастырған кезде ол орыс тіліндегі сол кездегі ең жақсы оқу кітаптарын шебер және үлкен педагогикалық шеберлікпен таңдап алды, жас балалардың мүдделерін мүмкіндігінше қанағаттандыруға және олардағы адамгершілік қасиеттердің дамуына әсер етуге тырысты. Материалдарды таңдауда оның негізгі принциптері ұлт, гуманизм, демократия және Отанға деген сүйіспеншілік идеялары болды.

Ыбырай Алтынсарин қазақ мектебіне орыс оқу әдебиетіндегі ең жақсысын енгізді. Ол мұғалімдерге тарих, география, жаратылыстану және балаларды оқытуға қажетті басқа да пәндер бойынша оқулықтарды мұқият іріктеуді ұсынды. Мектептердегі сыныптан тыс оқуға арналған ұсыныс тізімдеріне тарих, география, физика, химия, жаратылыстану ғылымдары бойынша танымал ғылыми кітаптар кірді. [4, б. 140]

Ыбырай Алтынсариннің назарында мектеп және мұғалімдер кітапханаларының ағартушылық міндеттері тұрды. Оның ойынша, олар халық арасында шынайы мәдениет ошағына айналуы тиіс, сондықтан олардың қорларын барынша кеңінен пайдалану, кітапханаларды жалпыға қолжетімді мекемелерге айналдыру қажет. Алтынсариннің пікірінше, мектептердегі кітапханалардың мақсаты тек оқушылар мен мұғалімдердің кітапты пайдалануы ғана емес, сонымен қатар курсты бітірген сауатты адамдардың да далада пайдалы кітаптарды алуға және әрі қарай білім алуға мүмкіндік беретін орындары болуы. Ол өзі кітапханаларды кітаптармен және оқу құралдарымен қамтамасыз етті. [5, б. 204]

Ыбырай Алтынсарин мұғалімдердің рухани өсуіне күнделікті қамқорлық көрсетіп, олардың мәдени деңгейін арттыруға және әдістемелік дайындығын жақсартуға ықпал етті. Ол мұғалімдердің әдістемелік әдебиеттер мен педагогикалық журналдарды қолдануы міндетті деп санады және сол мақсатта олар үшін ірі ғалымдар мен көрнекті мұғалімдердің шығармаларын мұқият зерттеп, шолуларымен қамтамасыз етті. Мысалы, Гурьев облысының мұғалімдеріне «Отбасы және мектеп», «Халық мектебі» журналдары жазылды. Мектеп кітапханалары үшін Бобровскийдің «Педагогика», «Халық әдебиетіне жүйелі шолу», Коменскийдің «Ұлы дидактикасы», Бунаковтың «Ана тілі», Корфтың «Біздің досымыз», Реклюдің «Жер және мұхит» сияқты кітаптарын сатып алынды. 1880–1883 жылдары орыс – қазақ мектептерінде Бунаковтың оқулықтары – Әліппе және «мектепте және үйде» оқуға арналған кітап ең сәтті қолданды. «Мен Орталық училищелердің кітапханаларын жалпы байытудың тәсілдерін іздестіруді тоқтатпаймын және ерте ме, кеш пе, қазақ халқының сауатты бөлігінің оқумен және өзін – өзі оқытумен айналысу қажеттілігін аз ба көп пе қанағаттандыра алатындай, оларды жақсы сатыға қоямын деп үміттенемін», – деп жазды Алтынсарин өз хаттарының бірінде. [6, б. 148]

И.Алтынсарин 19 ғасырдың екінші жартысында Қазақстанның білім беру жүйесінің қалыптасуы мен дамуына зор үлес қосты. Оқу орындарының әртүрлі түрлерін ашумен қатар, ол педагог кадрларды даярлауға, оқу процесінің әдістемелік жабдықталуына көп көңіл бөлді, ол қазақ мектебінде орыс тілін оқытудың негізгі принциптерін әзірледі, оқу – тәрбие процесінде өскелең ұрпақты адамгершілік, еңбек, эстетикалық тәрбиелеудің озық әдістері мен құралдары белсенді қолданылды.

Сонымен қатар, Ыбырай Алтынсарин мектептер мен кітапханаларды қазақ халқының мәдениеті мен ағартушының ошағына айналдыруға ұмтылды. Оның басшылығымен оған бағынышты оқу орындарында оқу – тәрбие жұмысында кітапхана қорларын пайдалану бойынша жақсы дәстүрлер қалыптасты.

Әдебиеттер тізімі:

1. Алтынсарин И. Собр. 3 томдық шығарма: Т. 1. Алма-Ата, 1975 ж. 359 б.
2. В.Измаилов Халық педагогикасы: Орта Азия және Қазақстан халықтарының педагогикалық көзқарастары М., 1991 .
3. Жұмабаев М. Педагогика. Алматы, 1992 ж.
4. Галиев В.З. Қазақстандағы Кітапхана ісі: XIX ғасырдың екінші жартысы XX ғасырдың басы. Алматы: [Қазақстан Ұлттық кітапханасы], 1988 ж. 140 б.
5. Жұмағұлов Қ.Т. Ыбырай Алтынсарин және қазақ халқының мәдениетін дамыту. Алма-Ата. 1984. 204 б.
6. Ситдыков А.С. Ы.Алтынсариннің педагогикалық идеялары мен ағартушылық қызметі. Алматы: Мектеп, 1968 ж. 148 б.

ӘӨЖ 37.01

БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУДАҒЫ СПАНДИЯР КӨБЕЕВ МҰРАЛАРЫНЫҢ АҒАРТУШЫЛЫҚ СИПАТЫ

*Булкбаева Жумаш Советовна
педагог – зерттеуші
қазақ тілі және әдебиеті пәнінің мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі басқармасының
«Ы.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп – гимназия – интернаты» КММ
Қостанай қаласы, Қазақстан
E – mail: bulekbaeva69@mail.ru*

Аңдатпа

Мақалада жас ұрпақты тәрбиелеуде Спандияр Көбеевтің ағартушылық мұрасының рөлі ашылады. Ыбырай Алтынсариннің ізін жалғастырушы Спандияр Көбеевтің еңбектеріне талдау жасай отырып, тәрбиелік сипаты мысалдармен озық педагогикалық жаңашыл ретінде баяндалады.

Түйінді сөздер: білім беру, Спандияр Көбеев, педагогика, мұра.

Аннотация

В статье Жумаш Булекбаевой раскрывается роль наследия казахстанского просветителя Спандияра Кубеева в воспитании подросткового поколения. В исследовании отмечается воспитательный характер, передовые технологии, новаторский характер работ Спандияра Кубеева, который был настоящим приемником Ибрая Алтынсарина.

Ключевые слова: образование, Спандияр Кобеев, педагогика, наследие.

Abstract

Zhumash Bulekbaeva – The article reveals the role of Spandiyar Kobeev's educational heritage in the education of the young generation. Analyzing the works of Spandiyar Kobeev, who followed in the footsteps of Ibray Altynsarin, the educational character is described as an advanced pedagogical approach with examples.

Key words: education, Spandiyar Kobeev, pedagogy, heritage.

Тәуелсіз Қазақстан қазіргі кезде әлем қауымдастығынан өзінің дамуы мен қалыптасу тенденциясына сәйкес орын алуға ұмтылуда. Өткенді зерделеу, ұлы тұлғалардың мұраларын саралау, дүниетанымын зерттеу, көзқарастарына баға беру бүгінгі білім мен ғылым алдындағы жауапты міндеттердің бірі болып табылады.

Әр заман, тарихи әр кезең, әлеуметтік құбылыстар өзінің дарынды өкілдерін дүниеге әкеледі. Өркениетімізге рухани мұра қалдырған қазақ ағартушыларының бірі – С.Көбеев.

Спандияр Көбеев ағартушылық қызметі жайында бірқатар зерттеу мақалалар, еңбектер басылып шыққан. Атап айтқанда, жазушының әдебиеттік еңбегі мен шығармалары жөнінде М.Әуезовтің «Орыс реализмінің дәстүрі мен қазақ әдебиеті», С.Мұқановтың «Жазушы педагог» деген мақалаларында, Б.Шалбаевтың «Қазақтың алғашқы романы» деген мақаласы мен «Қазақтың революциядан бұрынғы прозасы мен романының тарихы» деген кітапшасында, С.Қирабаевтің «Қазақтың тұңғыш романы» деген мақаласы мен «С.Көбеевтің жазушылық қызметі» (қолжазба) деген диссертациясында, Көбеевтің өзінің «Орындалған роман» атты шығармасында, орта мектеп оқу кітаптарында айтылған. Спандияр Көбеев – 1903 жылдан бастап өзінің барлық саналы ғұмырын,